

Б). Миколай Дмитрович;

В). Миколай Андрійович.

2. Спробуйте проспівати фразу: «Ну от і все!» Але проспівати інтонацію так...

з **жахом**, наче вас наздогнав злий собака.

Конверт 5.

М.Д. Леонтович працював у жанрі:

А). обробки української народної пісні;

Б). дитячої опери;

В). балету.

2. Спробуйте проспівати фразу: “Ну от і все!” Але проспівати інтонацію так... стомлено, наче ви тільки що закінчили чистити 2 відра картоплі.

Аналіз дозволяє зробити висновки, що музика сприяє «розвитку розумового хисту» дитини, пісня є важливим засобом у естетичному і моральному вихованні, спів народних пісень виховує любов до рідного краю, О. Верходуб зазначив, що в початковій школі повинна панувати і бути предметом навчання рідна українська пісня. Мета, завдання, зміст навчання музики в початковій школі формулюються зовсім по-іншому, з використанням новітніх технологій, діти початкових класів вчать взаємодіяти з навколишніми людьми, самостійно мислити і чітко висловлюватися.

Видатний педагог В. Сухомлинський радив змалку виховувати у дітей чесність, доброту і чуйність, любов і повагу до старших, до рідного краю. «Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються у праці, турботах, хвилюванні про красу навколишнього світу».

Перспективами подальшого дослідження є новітні програми, власний досвід, оволодіння процесом навчання так, щоб усі без винятку учні оволодівали обов'язковим рівнем знань, умінь, навичок.

Література

1. І. Бех. Вивчення особистості молодшого школяра. // Початкова школа. – 1993. - №3. с64.
2. В. Болгарина, О. Богдановська. Вчитель – дидакт чи вчитель життя?
3. //Початкова школа. – 1997. - №1. с.64.
4. Т. Гавриленко. Про викладання музики в початковій школі на початку 20 століття. //Початкова школа.
5. С. Гончаренко //Український педагогічний словник // Либідь. – 1997.– с.374
6. 5. Концепція загальної середньої освіти // Початкова школа. – 2002. - №2, с. 64.
7. Ліхницька Л. М. Варіативність інтегративного підходу в навчальних курсах і програмах з музичного мистецтва //Сучасна мистецька освіта: Матеріали I Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, травень 2017р. – С. 179-182.
8. П.Сокальський. // Мистецтво музики. – Київ – 1960. – с. 50.
9. В. Сухомлинський. Вибрані твори. – в 5-ти т. – К. Рад. школа 1976. – Т.1.с.86. Т.3. – с. 60
10. Ю. Юцевич //Музика. Словник – довідник. – Тернопіль. – Богдан, - 2003. с. 352.

УДК 37.036:373.3

С. Мальов, Т.Мальована,
здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

S.Malov, T.Malovana,
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОГО ЦИКЛУ

FORMATION OF AESTHETIC EXPERIENCE OF YOUNG SCHOOLS AT ARTISTIC CYCLE STUDIES

Анотація. В даній статті представлені результати дослідження актуальної проблеми естетичного виховання молодших школярів на уроках мистецького циклу, визначено систему критеріїв діагностики рівнів естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку, завдання естетичного виховання дітей, досліджено шляхи активізації та методи стимулювання творчої мистецької діяльності молодших школярів.

Abstract. This article presents the results of the study of the actual problem of aesthetic education of junior schoolchildren at the lessons of the artistic cycle, a system of criteria for diagnosing the levels of aesthetic experience of children of junior school age, the task of aesthetic education of children, the ways of activation and methods of stimulation of creative artistic activity of junior schoolchildren.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичний досвід, естетична оцінка, молодший шкільний вік, уроки мистецького циклу, творча діяльність.

Key words: aesthetic education, aesthetic experience, aesthetic assessment, junior school age, artistic cycle lessons, creative activity.

Постановка проблеми. Особлива роль в естетичному розвитку належить початковій школі, де закладається фундамент підготовки до життя, забезпечується інтелектуальне, духовне і фізичне становлення особистості. У початковій школі пробуджується у дітей інтерес до мистецтва, відбувається залучення до музики та художньо-творчої діяльності. Початкова ланка освіти покликана сформувати в учнів цілісне світосприймання і світовідчуття, забезпечити розвиток естетичних ідеалів і смаків, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Естетичне виховання особистості було предметом наукового аналізу багатьох учених. Так, у працях філософського (Н.Бердяев, Ю.Борев, В.Васильченко, Є.Громов, І.Зязюн, П.Лавров) та соціологічного (С.Комаров, В.Потапчик, О.Семашко, Б.Шляхов та ін.) спрямування естетичне виховання розглядається як засіб соціалізації молоді, залучення її до духовних і культурологічних цінностей суспільства.

Дослідження загальної та вікової психології, психології мистецтва (В.Алексеева, Г.Балл, І.Бех, М.Боришевський, О.Запорожець, Л.Виготський, М.Гальперін, О.Леонтєв, В.Москалець, В.Ядов та ін.) сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетичних почуттів, мислення, розвитку можливостей молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації. Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів, потреб, ціннісних і орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях В.Бутенка, Є.Квятковського, С.Мельничука, В.Кудіна, Є.Подольської, О.Рудницької, Г.Тарасенко, Л.Щербо та ін.

Відповідний інтерес для нашого дослідження мають доробки Н.Анищенко, Є.Антонович, А.Дмитрівої, С.Дегтерьової, Ю.Калягіна, Б.Йеменського, Г.Шевченко та ін. учених, які розглядають питання інтеграції мистецтв у естетичному розвитку школярів. На виконання сучасної освітньої парадигми у галузі естетична культура спрямовано дослідження І.Зязюна, Л.Масол, Н.Миропольської. Зокрема, теорія поліхудожнього виховання, обґрунтована Б.Юсовим, базується на ідеї цілісного розвитку особистості (В. Алексеева, О.Бакушинський, Г.Лабунська, В.Щербаков, Т.Цвеліх), які розмаїття жанрів і стилів національного і світового мистецтва не розподіляють на замкнені в собі й трансформовані в окремі дисципліни художньо-естетичного циклу, традиційно обмежені образотворчим мистецтвом, літературою, музикою, а навпаки, об'єднують увесь спектр художньої діяльності, накопичений людством.

Взаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання відображено в працях Т.Голінської, К.Крутецького, Ю.Протопопова, Ю.Полуянова, Л.Рилової, Ю.Фохт-Бабушкіна. Під розвитком ученими вбачається безповоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних чи ідеальних об'єктів, у результаті якої виникає новий їх якісний стан. А тому під естетичним розвитком молодших школярів ми будемо розуміти спільну діяльність вчителя і учнів, спрямовану на появу в останніх психічних новоутворень, нових особистісних властивостей.

Мета статті: визначення дійсного стану знань учнів та критеріїв діагностики рівнів естетичного досвіду молодших школярів на уроках мистецького циклу.

Виклад основного матеріалу. Отже, вивчення, аналіз і узагальнення теорії та практики педагогічної проблеми естетичного виховання, дозволив нам в процесі констатувального експерименту визначити систему критеріїв діагностики рівнів естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку. В її основу закладено ключові завдання естетичного виховання:

- розвиток художнього сприйняття дійсності і творів мистецтва;
- оволодіння сумою певних естетичних знань;
- формування умінь, естетичних оцінок і суджень;
- вироблення практичних художньо-естетичних умінь і навичок;
- розвиток творчих здібностей дітей.

Для обґрунтування механізму діагностики рівнів естетичного досвіду школярів необхідно чітко розуміння низки понять: сприйняття, естетичне сприймання враження, впізнання, спостереження, розуміння.

Під сприйняттям будемо розуміти процес безпосереднього відображення у свідомості людини предмета чи явища у сукупності всієї багатоманітності його властивостей, які тісно пов'язані з іншими

психічними процесами людської особистості (Б.Ананьєв, Р.Арнхейм, О.Бодаєв, О.Запорожець). Сприйняття є цілісним актом, де відбувається пізнання не окремих якостей предмета, а пізнання його в цілому, в багатоманітності всіх властивостей, з його фоном.

Сприймання – процес вибірковий, зберігає у пам'яті незмінні образи предметів; апперцептивний - залежить від особливостей людини, яка сприймає; підкорений феномену установки - готовність особистості сприймати предмети певним чином.

В науковій літературі виділяють основні етапи процесу сприйняття. Схоплення – перша, короткочасна реакція на формальні подразники, визначення одиничних якостей об'єкта. Здійснюється процес емоціями – первинними переживаннями, які народжуються у процесі пізнання.

Враження – передбачає усвідомлену реакцію, створення загальної уяви, виникнення образу. Цей процес визначається почуттями – більш стійкими відношеннями порівняно з емоціями. Для їх прояву необхідні достатньо умов.

Упізнання – накладення образу того, що людина бачить в даний момент, на образ минулих вражень, які зберігає її пам'ять. Якщо образи співпадають, відбувається впізнання – відтворення. У цьому процесі значну роль відіграє пам'ять і особливо явища асоціації, які активізують процес порівняння і впізнання. Якщо образи не співпадають, впізнання не відбувається.

Спостереження – є процес детального, розглядання, аналіз основних характеристик форми, кольору, структури, звуку, образу. У цей процес включається пам'ять, мислення, уява.

Розуміння – це об'єднання окремих вражень в одне ціле, встановлення зв'язків і відношень, побудова суджень, висновків. У цьому процесі відбувається абстрагування, конкретизація, узагальнення, синтез. Поряд з уявою і мовою в цей процес включається воля людини [2].

Враховуючи, що мистецтво має емоційну природу і засноване на естетичному відношенні до дійсності нами визначені оптимальні показники щодо визначення стану рівнів естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку: наявність певного об'єму міцних і глибоких історико-теоретичних і художньо-естетичних знань; розвиненість умінь і навичок сприйняття естетичного, розуміння єдності форм і змісту; розвиненість уяви, образного бачення; активність прояву асоціативності і емоційної пам'яті; уміння відтворювати художній образ адекватно авторському. Такий вид сприйняття спрямований на логічне і емоційне освоєння саме естетичних сторін дійсності, яке супроводжується емоційним переживаннями і вимагає естетичної оцінки.

У педагогічній літературі знайшли достатнє відображення критерії естетичної оцінки вчених до цієї проблеми. Так, на думку окремих фахівців естетична оцінка – це відношення людини до естетичних якостей предметів, які їм дані від природи. З точки зору Ю.Борєва, естетична оцінка є відношення людини до естетичних якостей предметів, але які не є «природними», а носять «суспільний характер». Ряд вчених стверджують, що естетична оцінка визначається єдністю, взаємодією об'єктивного і суб'єктивного, єдністю «природних» і «суспільних» почуттів. Наприклад, у дослідженнях А.Щербо і Д.Джолі [8] вказується на наявність доестетичного етапу, що виражається, по-перше, у відставанні естетичної оцінки предмета за часом і рівнем від інших – практичних, пізнавальних, моральних оцінок того ж предмета, і, по-друге, в неодноразовості виникнення естетичного підходу до різних сфер дійсності. Тобто, естетичні норми, уявлення про предмет виникають пізніше інших видів уявлень про нього. З позицій Г.Арязмової «оцінити – означає співставити не з критеріями досвіду, смаку, потреби, а з естетичним ідеалом, і емоційна оцінка для молодших школярів відіграє значну роль, але не всі діти висловлюють естетичну оцінку лише на емоційному рівні». Виходячи з педагогічної мети, вона визначає відповідні рівні естетичної оцінки [4]: вузько формальна естетична оцінка; емоційно-формальна оцінка; асоціативно-образна оцінка; формально-змістовна оцінка; 0-й рівень – недиференційована оцінка.

У той же час Л.Коваль у це поняття включає: характеристику учня, твору, зміст естетичної оцінки, емоційно-образну оцінку і тематичну побудову твору. Як бачимо, ставлення до художнього образу впливає на естетичні почуття, які забезпечують як сприйняття, так і його естетичну оцінку. Проте правильно сприймати твори учнів будуть лише тоді, коли емоційні враження їх будуть спиратися на досить повну інформацію про ці твори. Звідки, на думку Л. Коваль, до критеріїв естетичної оцінки необхідно віднести: асоціативний фонд, розвинені естетичні почуття, спеціальні знання [5, с 98].

Сприйняття мистецтва індивідуальне, у кожного учня є свій улюблений вид мистецтва, тому залучення учнів до різних видів мистецтва, їх синтез розширює межі їх пізнавальних можливостей, ціннісних орієнтацій, асоціативних уявлень. До показників рівня естетичного досвіду Г.Шевченко [7] відносить такі, як: емоційність; оціночне відношення до предмета (на основі знань, емоційної пам'яті і досвіду); активна позиція (співпереживання).

При цьому існують загальні умови щодо процесу естетичного виховання дітей: емоційно-образна розповідь учителя про життя художника (письменника, композитора) про виникнення художнього задуму твору; звернення до емоційної пам'яті учнів; яскраве емоційне забарвлення

висловлення про твори; зустрічі з митцями; використання суміжних мистецтв з метою активізації суб'єктивних образів – уявлень.

Комплексна характеристика естетичного досвіду молодшого школяра включає виявлення прояву емоційного ставлення до естетичного в навколишньому світі; самостійне сприймання розуміння авторської позиції творів мистецтва; уявлення про роль мистецтва у житті людей, про особливості та основні види мистецтва; знання елементів образної мови театру, правил співу, живопису, творчості найвідоміших вітчизняних та зарубіжних композиторів, художників, митців театру і кіно; вміння виражати свої почуття, естетичні переживання, володіти елементами класичної школи танцю, відтворити прості елементи мелодій, пластичні образи; аналізувати твори мистецтва, аргументовано висловлювати своє ставлення до них; вміння самостійно виконувати навчально-репродуктивні та творчі роботи, імпровізувати ритмічний супровід до пісень, відтворювати образ театрального персонажу; володіння розвинутою асоціативною пам'яттю, уявою, образним мисленням, здатністю до оригінальних рішень, умінням виходити за межі ustalених норм і нешаблонності мислення.

Таким чином, у ході проведення дослідження на констатувальному етапі експерименту, нами визначено доцільність трьохрівневої оцінки естетичного досвіду молодших школярів, яка включає умовно названі нами: елементарно-естетичний (достатньо-високий); емоційно-формальний (середній); елементарно-фрагментарний (низький) рівні; (до четвертого – високого рівня розвитку естетичного сприймання ми умовно віднесли дітей, які відвідують ДМШ, школи мистецтв, інші мистецькі заклади).

З метою виявлення справжнього рівня естетичного досвіду молодших школярів нами було проведено спеціальне дослідження, яке охопило учнів двох 3-х класів. Дослідження проводилось під час проходження педагогічної практики. Експериментальною базою дослідження став заклад середньої освіти 1 – 3 ст. № 3 м.Вінниці.

Нами визначено метуконстатувального експерименту: дослідження реального рівня естетичного досвіду молодших школярів та можливостей активізації процесу естетичного виховання на уроках мистецького циклу.

Відповідно мети поставлені наступні завдання: вивчити наявність нормативних знань в галузі музичного, образотворчого мистецтва та художньої праці; визначити рівень естетичної ерудиції, смаки і уподобання, ціннісні орієнтації дітей молодшого шкільного віку; дослідити рівень розвитку емоційно-чуттєвої сфери та художньо-естетичної оцінки молодших школярів; виявити шляхи для розвитку творчих здібностей та креативних можливостей дітей, їх художньо-творчої мистецької діяльності.

Таким чином, нами визначені методологічні підходи: особистісно-орієнтований, ціннісний, розвивально-діяльнісний, системний, компетентнісний, інтегрований, креативний.

А також наступні педагогічні умови: зміцнення мотиваційної основи естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку на засадах ціннісних позицій; реалізація інтегрованого підходу до формування художньо-естетичної оцінки у дітей; збагачення творчого потенціалу учнів в процесі залучення їх до художньо-творчої діяльності.

Нами обрані наступні методи дослідження: аналіз наукової літератури, вивчення педагогічної документації, вивчення продуктів діяльності учнів (зошити, альбоми, творчі роботи, малюнки), спостереження, анкетування, тестування, бесіди, педагогічний констатувальний експеримент.

Визначено етапи дослідження: ціннісно-мотиваційний (підготовчий); діяльнісно-розвивальний (оцінний); художньо-творчий (креативно-діяльнісний)

Під час дослідження з метою активізації процесу естетичного виховання на уроках мистецького циклу нами запропоновані наступні методи, прийоми, способи і вправи: естетична бесіда, твори-роздуми, мистецькі вправи, використання ІКТ, інтерактивні методи, мистецькі ігри, мистецькі проекти, свята, дитячий фольклор, продукти дитячої творчості: малюнки, твори-описи, музичні імпровізації, малювання музики.

Формою роботи були обрані уроки мистецького циклу: музичне і образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове та художня праця, читання, інтегровані уроки, проектна діяльність, мистецькі свята.

Дослідно-експериментальна робота відбувалася на основі наступних критеріїв естетичного досвіду молодших школярів: чуттєво-емоційний; оцінно-образний, художньо-творчий.

Нами визначено рівні сформованості естетичного досвіду молодших школярів: низький (фрагментарний); середній (оцінно-репродуктивний); достатньо-високий (художньо-творчий); високий.

Результат науково-дослідної роботи констатувального етапу експерименту передбачає отримання реальної картини розвитку естетичного досвіду молодших школярів, а саме визначення:

рівня художньо-естетичної ерудиції; стану формування естетичної оцінки; розвитку мистецької художньо-творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Нами було проведено анкетування, тестове обстеження, опитування дітей і з'ясовано дійсний стан сформованості естетичного досвіду, обізнаність з творами мистецтва (музики, живопису, літератури).

Як показало опитування, діти 7-9 років надають перевагу (61%) музично-естетичним враженням, які отримали завдяки засобам масової інформації. Серед дитячих уподобань домінують враження, які ні за змістом, ні за формою не можна оцінити як факти мистецтва. Невелика частина опитаних (24%) надає перевагу народному фольклору (пісенна творчість, живопис та ін.). Зовсім мізерна кількість виборів (14%) віддана класичним творам мистецтва, причому цей вибір зробили діти, які навчаються в музичних, художніх школах, студіях або школах мистецтв.

Результати тестового обстеження учнів та опитування учнів вказують на незадовільний рівень розвитку естетичного досвіду дітей. Так, опитування учнів показало дійсний стан естетичного досвіду і співвідношень мистецьких уподобань молодших школярів: дитячим творам і естрадним пісням віддали перевагу по 29%, наступними переважають народна писемна і художня творчість – 19%, дитячі напрямки – 19%, казка – 8%, класичні – 6%, опера – 4%, авторські – 1%, духовні – 1%, всі інші твори – 3% .

Аналіз експериментальних даних опитування учителів дозволив виділити наступні причини незадовільного стану розвитку естетичного досвіду учнів молодшого шкільного віку: відсутність цілісного розуміння вчителями початкових класів стратегії розвитку естетичного виховання школярів; комплексного підходу до вивчення предметів мистецького циклу в процесі навчання; недостатність методичної літератури в галузі естетичного виховання молодших школярів; обмеженість методів і прийомів розвитку творчих здібностей учнів засобами мистецтва; низька обізнаність батьків в галузі мистецтва; негативний вплив засобів масової інформації на сферу естетично-творчої діяльності дітей.

Молодший шкільний вік є віком високого впливу навіювання вчителя, який в цей період має можливість формувати естетичні якості з найвищою результативністю. Роль вчителя в ознайомленні дітей із творами мистецтва важко переоцінити. «Для дітей у початковій школі вчитель – сама головна людина. Усі для них починається з учителя, що допоміг перебороти перші важкі кроки в житті...» [5, с. 24].

Таким чином, проблема педагогічного керування естетичним сприйманням молодших школярів складна і багатогранна, вона потребує системного підходу до свого дослідження [1, с. 72]. Система «мистецтво – вчитель – учень» полягає в тому, щоб створити необхідні і достатні умови для задоволення потреб школярів у спілкування з мистецтвом, забезпечити їх творчий характер.

На першому етапі експерименту, з метою виявлення рівня знань в учнів у галузі мистецтва проводилося опитування з таких дисциплін: музика, образотворче мистецтво, художня праця.

Нами поведено опитування третьокласників для визначення рівня сформованості музично-естетичної ерудиції. Його результати свідчать про те, що учні мають недостатній музичний багаж не знають музичних творів 25%; знають від двох до чотирьох музичних творів – 54%, 21% знають один музичний твір.

Результати опитування з художньої праці дозволяють свідчити про те, що учні недостатньо володіють нормативними знаннями з цієї дисципліни.

Отже, перший етап нашої роботи дозволяє зробити такі висновки: учні недостатньо володіють нормативними знаннями з мистецьких дисциплін, що суттєво впливає на рівень естетичного досвіду, обізнаності та духовної культури.

На другому етапі роботи основним нашим завданням було дослідити, які ж уподобання і смаки мають сучасні діти молодшого шкільного віку. На запитання: «Назвіть улюблений музичний твір. Чому він подобається?» переважна більшість (18 учнів) віддають перевагу сучасним естрадним пісням вітчизняного або зарубіжного виконання. А пояснили вони свої уподобання тим, що ці пісні веселі, або на них знято гарний кліп.

Учні опитуваного класу вважають улюбленими пісні, які вони вивчали на уроках музики (наприклад, «Ой, у лісі калина», «Пісня Лисички»). Лише троє дітей серед улюблених називають твори музичної класики. Що стосується народної музики, то їй віддають перевагу тільки два учні класу.

Дані результати є свідченням того, що діти малознайомі з музичною скарбницею, а лише цікавляться популярною музикою. Як бачимо, діти переважно цікавляться лише тим, що виконує розважальну функцію.

Останнім запитанням на даному етапі нашої роботи було таке: «Чи маєте ви улюблений виріб? Чим він вам подобається?».

На це запитання шість учнів назвали вироби з паперу, які вони виготовляли на уроках художньої праці; п'ять учнів люблять конструювати (наприклад, літак, парашут); троє дітей цікавляться вишивкою, шиттям і вишиванням, два – роботою з пластиліном. Тільки двоє відповіли, що їм подобаються писанки, і лише один учень на запитання: «ваш улюблений виріб» відповів так: «гличики з глини».

Як бачимо, діти обмежені лише практичною діяльністю на уроках художньої праці. Вони незнайомі з кращими зразками декоративно-прикладного мистецтва, писанкарства, гончарства і вишивки.

Таким чином, другий етап експерименту допоміг нам зрозуміти інтереси дітей. Одержані результати засвідчили те, що естетичному вихованню дітей не приділяється належна увага.

На третьому етапі ми дослідили естетичне ставлення дітей до мистецтва, насамперед, пов'язане з емоційною сферою. Тому, кажучи про критерії сформованості художньої культури школярів, ми маємо на увазі, окрім художньої обізнаності, зв'язок між естетичним об'єктом і суб'єктом, який знаходить вихід у почуттях.

Освоєння художніх цінностей потребує співучасті, передбачає актуалізацію і збагачення дитячого досвіду, активізує творчу уяву, ініціює духовну свідомість. Потрібно бути уважним під час ознайомлення дітей з мистецтвом, спостерігати, чи вдалося активізувати їх духовні сили. Саме з такого повноцінного спілкування народжується потреба, яка надалі стане головним джерелом стійкого інтересу до мистецтва.

Щоб вивчити естетичні почуття дітей, ми пропонували їм дати художньо-естетичну оцінку творам мистецтва. Прослухавши твір «Вальс квітів» П. Чайковського учням потрібно було кількома словами описати свої враження, емоції від прослуханої музики. Аналогічне завдання ми поставили і після того, як діти познайомилися з картиною К. Білокур «Квіти за тином». Нами отримано такі результати:

- 4% дітей після знайомства з творами мистецтва не дало естетичної реакції;
- формальну естетичну оцінку дало 40% опитаних. Їхні відповіді звучали так: «художник старався, тому картина чудова»; «хороша музика»; «гарна картина»; «я задоволений»; «мені сподобалось»;
- у 44% молодших школярів було виявлено емоційне зацікавлення. приклади відповідей: «незабутнє враження»; «це казкова музика»; «відчуваю квітучу радість»;
- лише 12% учнів спробували творчо підійти до поставленого завдання – вони фантазували, уявляли, порівнювали, описували. Ось уривки з їх відповідей: «на літньому пейзажі бачимо кущі квіткових чудес»; «я уявила, що я у саду, де багато пахучих квітів»..

Наше дослідження переконує, що дитина, включена в мистецьку діяльність, яскравіше виявляє естетичні почуття, ніж при пасивному сприйманні. Свідченням цього є творчі роботи учнів 4 класу: малюнки, твори, що виникають під безпосереднім впливом творів мистецтва. Так, емоційний відгук на музику П. Чайковського «Вальс квітів» по-різному реалізується в малюнках дітей: Активність емоційного стану дітей яскраво простежується як у змісті малюнків, так і в їх виразності: в доборі кольорів, композиційній побудові (розміщення фігур, їх розмірність), в творчій фантазії. Написані дітьми твори на прослухану музику свідчать, що учні здатні вирішувати творчі завдання, можуть оригінально їх виконувати; знаходять для втілення сказаного адекватну виразну художню форму; прагнуть вирізати свої світовідчуття, власний погляд на світ.

Результати проведеного нами експерименту свідчать, що така робота з дітьми є досить ефективною, бо виховує естетичні почуття молодших школярів, розвиває особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, здатність до сприймання, розуміння і творення художніх образів, викликає потребу у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні.

Виявляючи здатність дітей до поліхудожньої діяльності нами було запропоновано такі завдання: 1) до картини підібрати музику; 2) підписати музику віршами.

У першому завданні для експерименту ми обрали картину М. Приймаченко «Лежень ліг під яблунею». Після показу картини (звичайно, не називаючи її) ми запропонували учням пісні на вибір: «Чорнобривці», «Грицю, Грицю, до роботи», «Два кольори», «Ти ж мене підманула».

Майже усі учні (84%) проявили активність у виконанні завдання, що є дуже позитивним, однак якісний показник виконаної дітьми роботи не є досить високим: 12% опитаних обрали українську народну пісню «Ти ж мене підманула» аргументуючи це тим, що хлопець, що зображений, на картині, на когось очікує; 28% учнів підібрали до музики пісню «Чорнобривці», оскільки пісня про квіти, і на картині є зображені квіти; у 24% дітей вибір зупинився на пісні «Два кольори», тому що кольорову гаму картини можна зіставити зі словами пісні. Лише 20% молодших школярів дали правильну відповідь, обравши пісню «Грицю, Грицю, до роботи».

Невисокий результат ми отримали і під час виконання другого завдання. Для експерименту ми обрали зрозумілий і багатий на образи музичний твір – «Вальс квітів» П.Чайковського. Тільки троє учнів справилися з завданням. Вони підбрали до прослуханої музики вірш «Співанка про місяці», який вивчали на уроці читання. Отримані результати наштовхують на такий висновок: помилкою учнів є те, що вони сприймають лише зовнішні ознаки творів мистецтва, не проникаючи у їх глибинну сутність, а інтеграція передбачає розкриття внутрішньої спорідненості різноманітних художніх проявів, перекладів і перенесення, перетворення однієї художньої форми в іншу художню модальність – кольору в звук, звука – у простір, простору – у віршований рядок. Інтегруючим фактором у взаємодії мистецтв є принцип розуміння частки одиничної деталі художнього твору, що веде до охоплення цілого, загального ідейно-естетичного задуму з поступовим проникненням у все більш глибокі нашарування. Підсумовуючи вищесказане з результатами експерименту можемо підвести такий підсумок: на сьогоднішній день учні початкової школи не здатні до поліхудожнього сприймання і саме цей аспект потребує більшої уваги педагогів у сучасній системі освіти.

Дослідно-експериментальна робота відбувалася на основі таких принципів: 1) знання учнів, їхня художня ерудиція; 2) мистецькі уподобання і смаки молодших школярів; 3) естетичні почуття дітей; 4) здатність до полі-художнього сприймання творів мистецтва.

Визначено рівні естетичного досвіду дітей. Низький рівень охоплює 22% учнів. Середній (зацікавлено-репродуктивний)рівень охоплює 64% молодших школярів. Ця група дітей виявляє інтерес до різних видів мистецтва, але потреба в творчості, самовираженні, самореалізації у сфері мистецтва нестійка – має ситуативний характер. В учнів цього рівня спостерігається часткове, непевне володіння вміннями і навичками, але досить великий багаж знань у галузі мистецтва. Відчуття задоволення в них з'являється тільки в момент отримання продукту творчості.

Достатньо-високий (умовно-творчий)рівень естетичного досвіду та сприймання мистецтва властивий невеликій кількості молодших школярів – всього 12%. Для представників цієї групи характерний сформований та стійкий інтерес до мистецтва, а також потреба у творчій самореалізації в галузі мистецтва. Вони добре володіють вміннями і навичками, великим багажем теоретичних знань, що, звичайно, збільшує можливості до самовираження. Школярі відчувають задоволення як в процесі творчості, так і по отриманні кінцевого результату. У цієї групи дітей діяльність має самостійний творчо-активний характер.

Так, вірогідними причинами низького рівня естетичного досвіду ми вважаємо: недостатність інтересу до мистецтва; прогалини у сімейному вихованні; недостатнє включення дітей в активну мистецьку діяльність; неналежну увагу педагогів до художнього виховання учнів.

Висновки. Таким чином, результати педагогічної діагностики засвідчили, що загальний стан естетичного досвіду та вихованості молодших школярів знаходиться переважно на фрагментарному та репродуктивному рівнях. Лише у незначній кількості учнів нами діагностовано умовно-творчий рівень.

На нашу думку, процес формування естетичного досвіду дітей, творчої мотиваційної основи до предметів мистецького циклу вимагає певних умов, а саме: творчої взаємодії учителя та учнів, інтегрованого підходу до освітнього процесу, розвитку мистецької діяльності учнів.

Література

1. Андрієвський Б.М. Взаємодії художньо-виразної мови музики та живопису в естетичному вихованні молодших школярів / Б.М. Андрієвський // Пед. науки: зб. наук, праць ХДУ. - Вип. 26. - Херсон, 2002. – С. 229-232.
2. Анищенко Н.В. Формирование художественного восприятия младших школьников средствами комплексного взаимодействия искусства: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н.В. Анищенко; НИИ педагогики. - Киев, 1992. - 18 с.
3. Барановська І.Г. Розвиток музичної освіти України кінця XVII-XVIII ст. / І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова, Л.М. Уманська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: збірник наук. праць / за заг. ред. проф. О.А. Мельничук. – Вип. 25. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 30-34.
4. Голінська Т.М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв / Т.М. Голінська // Зб. наукових праць: Педагогічні науки. - Вип. 34. – Херсон: Вид. ХДУ, 2003. - С. 141-145.
5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Упор. Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І.В.Руденко. Х.: Ранок, 2006. - 256 с.
6. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко //Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – С. 232-236.
7. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе: Учеб.-метод. пособие / Г.П. Шевченко. - К.: Рад. школа, 1985. - 114 с.
8. Щербо А.Б., Д жола Д.М. Форми і методи позакласної роботи з естетичного виховання учнів / А.Б. Щербо, Д.М. Д жола. - К.: Рад. школа, 1972. - 167 с.